

Inhoud

In deze lessenreeks staat *De reis van de lege flessen* van Kader Abdolah centraal. Kader Abdolah neemt een bijzondere plaats in de canon in, aangezien hij op volwassen leeftijd naar Nederland vlucht en daar in ballingschap verblijft. *De reis van de lege flessen* wordt in deze lessenreeks in het grotere kader van de multiculturele samenleving geplaatst.

Leerlingen maken kennis met de schrijver en de term 'migrantenliteratuur' die meestal gebruikt wordt om hem en zijn werk in de literatuurgeschiedenis van de 20e en 21e eeuw te plaatsen. Daarnaast wordt deze tekst het startpunt van twee lessenreeksen waarin andere teksten behandeld worden die op verschillende manieren diachroon worden verbonden aan de knooppunttekst. Eén lessenreeks gaat over het literaire concept postkolonialisme en de andere lessenreeks gaat over de universele thema's discriminatie en racisme. Beide lessenreeksen werken toe naar de slotbijeenkomst, waarin de leerling discussieert over het belang van een diverse leeslijst en kritisch zijn of haar eigen leeslijst bekijkt.

De knooppunttekst *De reis van de lege flessen* is om auteursrechtelijke redenen niet digitaal beschikbaar in dit lesmateriaal. Docent en leerlingen zullen gebruik moeten maken van een eigen exemplaar of een bibliotheekexemplaar. *De reis van de lege flessen* is in Nederland online beschikbaar via de [Online Bibliotheek](#).

Doelgroep

De lessen zijn geschikt voor klas 4, 5 of 6 havo/vwo in het Nederlandse voortgezet onderwijs. De start- en slotbijeenkomst zijn voor al deze leerjaren en niveaus geschikt. De lessenreeks over het literaire concept postkolonialisme is ontworpen voor leerlingen in de hogere leerjaren en/of niveaus. Deze lessen zijn gebaseerd op onderzoekend leren. De lessenreeks over de universele thema's discriminatie en racisme is ontwikkeld voor leerlingen in de lagere leerjaren en/of niveaus. Deze lessen gaan over persoonlijke ervaringen en maatschappelijke discussies.

Leerdoelen

Hieronder staan de leerdoelen per les, geformuleerd vanuit het perspectief van de leerling.

Startbijeenkomst (synchroon).

Na deze les:

- Weet je wie Kader Abdolah is.
- Weet je wat bedoeld wordt met de term 'migrantenliteratuur'.
- Heb je enkele fragmenten van *De reis van de lege flessen* gelezen en geanalyseerd.

Lessenreeks literair concept postkolonialisme les 1 (diachroon).

Na deze les:

- Weet je wat de begrippen postkolonialisme, oriëntalisme en occidentalisme inhouden en wat ze met elkaar te maken hebben.
- Kun je een hypothese opstellen over de manier waarop deze verschijnselen zichtbaar kunnen zijn in literatuur.

Lessenreeks literair concept postkolonialisme les 2 (diachroon).

Na deze les:

Kun je een hypothese beargumenteerd bevestigen of verwerpen met verwijzingen naar de literaire tekst.

- Kun je beargumenteren of een tekst wel of niet postkoloniaal is.
- Pas je de theorie uit deze lessenreeks toe op *De reis van de lege flessen* van Kader Abdolah.
- Ben je goed voorbereid op de slotbijeenkomst van deze lessenreeks.

Lessenreeks universeel thema discriminatie en racisme les 1 (diachroon) Na deze les:

- Kun je uitleggen wat de begrippen 'discriminatie', 'racisme' en 'vooroordeel' betekenen en wat ze met elkaar te maken hebben.
- Kun je beargumenteren waarom er in een bepaalde situatie wel of geen sprake is van discriminatie en/of racisme.
- Kun je deze vaardigheden toepassen op kritiek die schrijvers krijgen wanneer zij schrijven over een andere cultuur.
- Kun je een onderbouwd standpunt geven bij de stelling: 'Een schrijver kan niet zonder vooroordelen over andere culturen schrijven dan die van zichzelf'.

Lessenreeks universeel thema discriminatie en racisme les 2 (diachroon) Na deze les:

- Kun je je standpunt bij de stelling van vorige keer eventueel nuanceren.
- Kun je de opgedane kennis toepassen op *De reis van de lege flessen* van Kader Abdolah en de term 'migrantenliteratuur'.
- Ben je goed voorbereid op de slotbijeenkomst van deze lessenreeks.

Slotbijeenkomst Na deze les:

- Heb je kritisch gekeken naar de diversiteit van jouw leeslijst tot nu toe.
- Hebben jij en je medeleerlingen de opgedane kennis en inzichten van de afgelopen lessen met elkaar kunnen delen.
- Kun je beargumenteren wat het belang is van een diverse leeslijst.
- Heb je een plan voor de nog te lezen boeken voor jouw literatuurlijst.

Didactische werkvormen

De werkvormen die in deze lessenserie aan bod komen, zijn:

onderwijsleergesprek

samenwerkend leren (expertmodel)

groepswork

directe instructie

individueel werken

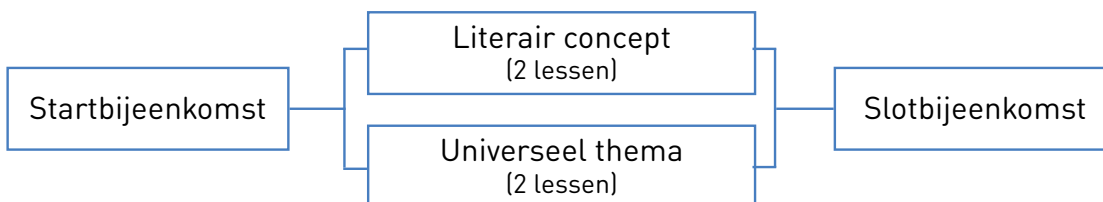

presenteren

Opties in het lesmateriaal

De route van de start- naar de slotbijeenkomst kan op verschillende manieren gevolgd worden.

- Er kan (klassikaal, groepsgewijs of individueel) gekozen worden voor één lessenreeks. De verschillende lessenreeksen kunnen ook na elkaar worden doorlopen.
- In principe kan de slotbijeenkomst ook direct na de startbijeenkomst volgen, al zal de groepsdiscussie aan het eind dan minder inhoudelijke diepgang hebben.
- In theorie kan zelfs alleen de startbijeenkomst volstaan om iets te leren over Kader Abdolah en *De reis van de lege flessen*.
- Op deze manier is de lessenreeks uit te breiden van minimaal 1 naar maximaal 6 lessen (8 inclusief historische ontwikkeling).
- Binnen de lessen zijn er ook verdiepings- en verrijkingsopdrachten of alternatieve opdrachten te vinden.

Korte beschrijving inhoud lessen

Startbijeenkomst

Leerlingen maken kennis met de schrijver Kader Abdolah en zijn werk, de termen 'migrantenliteratuur' en 'exilliteratuur' en de historische context op het gebied van immigratie in de 20e en 21e eeuw. Vervolgens lezen ze fragmenten van de knooppunttekst *De reis van de lege flessen* en beantwoorden ze vragen die gericht zijn op tekstbegrip en/of de termen uit de voorgaande opdracht. De antwoorden bewaren zij voor de rest van de lessenreeks.

Bronteksten

De reis van de lege flessen – Kader Abdolah (zie bijlage 'Startbijeenkomst')

Literair concept postkolonialisme les 1: Het concept 'postkolonialisme' wordt geïntroduceerd aan de hand van een stukje theorie en geïllustreerd door een fragment van de serie 'Black earth rising', waarin een Britse vrouw van het Internationaal Strafhof wordt aangesproken op het westerse redderscomplex. Een verdiepingsopdracht hierbij is het interpreteren van de tekst van een nummer van Leonard Cohen dat gekozen werd als titelsong voor deze serie. Vervolgens onderzoeken leerlingen de concepten 'oriëntalisme' en 'occidentalisme' en hoe de concepten zich tot elkaar verhouden. Het gaat hier met name om kenmerken die worden toegeschreven aan personages met een al dan niet westerse achtergrond, beïnvloed door de achtergrond van de schrijver zelf. Leerlingen stellen een hypothese op voor de personages van de teksten die ze hierna gaan bestuderen: *Aboe Bakar* van P. A. Daum (1883), *Mijn zuster de negerin* van Cola Debrot (1935), *Paradijs van Oranje* van Bea Vianen (1973) of 'Een bord met spaghetti' van Adriaan van Dis (1983).

Literair concept postkolonialisme les 2

Leerlingen herhalen kort de theorie van de voorgaande les en starten hun literatuuronderzoek door in de teksten op zoek te gaan naar bewijs dat hun hypothese bevestigt dan wel tegenspreekt. Deze bewijzen presenteren zij met een posterpresentatie aan elkaar. Vervolgens bekijken ze opnieuw de gelezen fragmenten van *De reis van de lege flessen* in het nieuwe licht van de opgedane kennis en verwachtingen.

Universeel thema discriminatie en racisme les 1

Leerlingen verdiepen zich eerst in de kwestie van Amanda Gormans 'The hill we climb' en de eerste keuze voor Marieke Lucas Rijneveld als vertaler. Argumenten voor of tegen deze keuze worden verzameld en de leerlingen nemen zelf ook een standpunt in. Vervolgens wordt uitgelegd wat discriminatie, racisme en vooroordelen zijn en wat ze met elkaar te maken hebben. Verschillende situaties worden voorgelegd waarbij leerlingen moeten aangeven of er sprake is van discriminatie of racisme. In de verdiepende opdracht bestuderen leerlingen in een drietal de samenvatting van een literair werk waarvan de schrijver de kritiek kreeg racistisch of bevooroordeeld te zijn. Leerlingen lezen de kritiek en het verweer en bepalen of er sprake is van racisme of niet. Deze literaire werken zijn *Oeroeg* van Hella S. Haasse (1948), *De buitenvrouw* van Joost Zwagerman (1994) en *Alleen maar nette mensen* van Robert Vuijsje (2008). Tot slot formuleert elke leerling een standpunt met drie argumenten bij de stelling: 'Een schrijver kan niet zonder vooroordelen schrijven over andere culturen dan die van zichzelf'.

Universeel thema discriminatie en racisme les 2

Aan de hand van een fragment uit de populaire comedyserie *Friends* wordt een voorbeeld gegeven van misrepresentatie van de Nederlandse taal (en daarmee cultuur). Leerlingen bedenken hoe ze het vinden dat 'hun' cultuur verkeerd wordt weergegeven en wat de makers hadden kunnen doen om dit te voorkomen. Een vergelijkbare alternatieve opdracht is er voor leerlingen die zichzelf (ook) met een andere cultuur dan de Nederlandse identificeren. Zij zoeken zelf een voorbeeld van misrepresentatie van die cultuur. Leerlingen kunnen daarna eventueel hun standpunt bij de stelling van de voorgaande les nuanceren. Vervolgens bestuderen ze opnieuw de gelezen fragmenten van *De reis van de lege flessen* en schrijven zij een column over discriminatie en racisme in het betreffende werk.

Slotbijeenkomst

Leerlingen lezen het artikel 'De helaasheid der leeslijsten: over diversiteit in het literatuuronderwijs' van Jeroen Dera en kijken kritisch naar de diversiteit in hun eigen leeslijst. Vervolgens concentreren zij zich op een stuk uit het artikel waarin uitspraken worden gedaan over het belang van diversiteit in het literatuuronderwijs. Zij ondersteunen deze uitspraken of spreken ze tegen met behulp van eerder opgedane kennis over dit onderwerp. Daarna gaan ze als klas met elkaar in discussie over het belang van diversiteit in je leeslijst. Leerlingen die verschillende lessenreeksen hebben doorlopen tussen de start- en deze slotbijeenkomst, zullen hopelijk met inhoudelijk verschillende argumenten komen. Tot slot bepaalt iedere leerling of en op welke manier hij of zij de eigen leeslijst diverser wil maken.

Bronteksten

- *Aboe Bakar* – P. A. Daum (1883) (Deel 1, tiende hoofdstuk, Teleurgestelde verwachtingen) https://www.dbnl.org/tekst/daum001aboe02_01/daum001aboe02_01_0010.php
- *De reis van de lege flessen* – Kader Abdolah (1997). Voor de paginering van de fragmenten is gebruik gemaakt van de editie van uitgeverij De Geus, 1e druk, 1997.
- NB. Als het hoofdstuk uit *Aboe Bakar* lastig te lezen blijkt voor leerlingen, kan ter verduidelijking een gedeelte van het artikel 'Hij blijft tegenover de Inlander een rasechte koloniaal. P.A. Daum' van Rick Honings uit *De postkoloniale spiegel* (2021) toegevoegd worden (bladzijde 114-119 / PDF-pagina 115-120): <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/51563>
- *Mijn zuster de negerin* – Cola Debrot (1934) https://www.dbnl.org/tekst/debr003verz04_01/debr003verz04_01_0002.php
- *Het paradijs van oranje* – Bea Vianen (1973) https://www.dbnl.org/tekst/vian001para01_01/
- 'Een bord met spaghetti' – Adriaan van Dis (1984) <https://www.hebban.nl/artikelen/een-bord-met-spaghetti>